

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 3 Ocak 2018

Bitcoin Robotlara Karşı

2018'in ilk günleri... 21. yüzyıl nereye gidiyor? Bu yazıda dünya kapitalizminin 21. yüzyıldaki devinimini belirleyen iki ana eğilimi tartışmaya çalışacağım: *finansallaşma* ve *sanayide otomasyon*.

Finansallaşma kavramı ile küresel ekonomide ve izdüşümü siyaset mücadelesinde finans sermayesinin ve finansal aktivitelerin *reel ekonomi-politik* değerlerin önüne geçmesi olgusunu kast etmekteyiz. Finans kapitalin aşırı kısa dönemci, hiper-akışkan ve spekülatif rantiyer beklentilere dayalı değerler sistemi, reel mal üretiminin ve sabit sermaye yatırımlarına dayalı sermaye birikiminin önüne geçmiş durumda. Finans sermayesinin ulusal sınırların dışına taşarak en kısa sürede, en yüksek getiriyi elde edeceği finansal ürünlere (döviz, borsalar, repolar, türev ürünler, bitcoin türleri, vs vs...) yönelebilmesi için ulus devletlerin ve merkez bankalarının her türlü denetiminden, kısıtlamasından ve düzenlemesinden (regülasyonlarından) kurtulması, özgürleşmesi gerekiyor. (Bu sürecin *küreselleşme* diye adlandırılarak, sanki bir çağdaşlaşma öyküsü gibi pazarlandığını biliyoruz).

Bitcoin'in de dahil olduğu *kripto* (dijital; elektronik nakit para) sisteminin bu sürecin an itibariyle son halkası olduğunu düşünüyorum. Bitcoin ilk olarak 2008'de **Satoshi Nakamoto** (takma adı-?) çevresinde toplanan bir grup "yatırımcı" tarafından kullanıldı. Ana amaçları devletlerin (ve dolayısıyla merkez bankalarının) denetim ve kurallarından bağımsız; "özgür" bir para sisteminin kurgulanması idi. (2008, küresel finans balonunun en şişkin ve patlamak üzere olduğu yıl idi; unutmayalım). Bitcoin "üretimi", matematiksel bir algoritmayı işletme becerisi ve gerekli bilgisayar donanımına sahip "madenciler" (*miners* –teşbihte hata yok) tarafından sürdürülüyor. Bitcoin üretiminde gerekli bilgisayar donanımının ve karmaşık algoritmasının getirdiği elektrik enerjisi yükünün, örneğin İrlanda'nın bir yıllık enerji tüketimine eşdeğer olduğu ve dolayısıyla başlı başına bir çevre felaketi habercisi olduğu sıkça dile getiriliyor.

Bitcoin'in günümüzdeki sermaye değeri 3.2 milyar doları aşmış olmasına karşın, *toplam* potansiyel para arzı önceden belirlenmiş durumda (kabaca 21 milyon adet Bitcoin) ve her bir yeni "bitcoin" üretimi bu toplam arzın eritilmesi anlamına geliyor. Tahminler, Bitcoin üretiminin mevcut temposu sürdürülürse toplam arzının 2140 yılında sıfırlanmış olacağı yönünde. Toplam potansiyel arz tutarının sabit olduğu bu kurgu altında, artık merkez bankalarının veya başka bir para otoritesinin "para ihraç etmesine" de ihtiyaç kalmıyor. Ancak, bu arada bir not ekleyelim ve mevcut Bitcoin adedinin neredeyse yarısının 1,000 "büyük" Bitcoin kullanıcısı tarafından kontrol edilmekte olduğunu vurgulayalım. Tekelci yoğunlaşma ve buna dayalı siyasi gücün olası kullanım biçimleri, Bitcoin sisteminin "demokratik" bir kazanım olduğu yönündeki efsaneleri de çürütüyor.

Bitcoin, "kripto" para sisteminin tek ürünü değil. Rakipleri arasında Ethereum (ETH), Ripple (XRP), Nem (XEM) gibi alışılagelmiş sanal ürünler de var. Kapsam alanları farklılıklar gösterse de, ortak özellikleri "kişiye özgü" ve "denetime kapalı" oluşları ve fiyatlarında da çok yüksek

oyunluk (volatilite) içermeleri. Bu son özellikleri nedeniyle de yüksek risk taşıyarak, spekülasyonlara (ve kayıplara) çok açık oldukları gözleniyor.

Küresel ekonominin sanayi mal ve hizmet üretiminde otomasyona dayalı teknolojik dönüşümleri 21. yüzyılın bir diğer ana dalgası. “Sanayi 4.0” diye de anılan bu süreçte robotların giderek işgücünde söz sahibi olacağı ve yapısal nitelikli işsizliğin ana nedenini oluşturacağı sıkça dile getirilmekte. Örneğin **McKenzie** tarafından yapılan bir araştırmada, sanayide mevcut eğilimler altında otomasyonun küresel ekonominin yüzde 50’sini etkileyeceği; bunun 1.2 milyar çalışanın ve 14.6 trilyon dolar tutarında ücret gelirinun etkilenmesi anlamına geleceği vurgulanmakta (*).

Birleşmiş Milletler **UNCTAD** örgütünün *2017 Ticaret ve Kalkınma Raporu* sanayide kullanılan robotların yıllık kurulum temposunun (istihdamının-?) 250 bine ulaştığını ve birikimli stokunun 1 milyon 630 bini aştığını belirtiyor. Gelişmiş ülkeler bu toplamın yaklaşık yarısına sahipken, küresel ekonominin yeni üretim atölyelerini oluşturan Asya ülkelerinin bu rakamların üçte birine sahip olduğu gözleniyor. “10 bin işçi başına düşen robot” sayısında 400’e yakın kurulum ile Kore ve Japonya dünya otomasyon yarışında başı çekiyor.

Ancak buradaki sorun, “robotların günün birinde işçilerin işini ellerinden alması ve onları işsiz bırakması” söylemi kadar basit değil. Teknolojik gelişme, nihayetinde, önüne geçilemez bir süreç. Buradaki tehdit, bir yanda otomasyon ile dijital ve enformatik iş tanımlarının gerekli kıldığı beceri ve bilgi donanımına sahip çok sınırlı bir teknisyen aristokrasisi yanında, bu eğitime ulaşamayan mavi yakalı geniş kitlelerin ve çocuklarının giderek göreceli olarak vasıfsızlaştırılması ve sosyal açıdan dışlanmış işsizler ordusu saflarına katılması tehlikesine dayanıyor. Bir yanda piyasalaştırılmış eğitim ve teknik donanıma ulaşabilen teknokratlar, diğer yanda vasıfsızlaştırılmış geniş yığınlar, fırsat eşitsizliğinin ve gelir dağılımındaki çarpıklıkların ana öznesi haline geliyor.

Öte yandan, *finans kapitalin öncelikleri* küresel tasarruf fonlarının finansal spekülasyon oyunlarında çar çur edilmesine yol açarken; “istikrar”, “mali disiplin” ve “kemer sıkma” (austerity) içeren *neoliberal ekonomi politikaları* da küresel ölçekte sabit sermaye yatırımlarının çok düşük tempoda sürmesine neden olmakta. Sorun, teknolojik ilerlemede değil, teknolojik ilerlemeye koşut kurumsal altyapıların gelişimini engelleyen piyasa biçimlerinde. Ya da daha açık ve net söyleyelim: kapitalizmin birikim şemasının ta kendisinde.

(*) <https://www.mckinsey.com/technology-jobs-and-the-future-of-work/>